

Liečiu –

PROGRAMOS

Pažinti meną pojūčiais
paroda

Radvilų rūmai

Lietuvos dailės muziejaus Meno pažinimo centras ir Lietuvos aklujų ir silpnaregių sąjunga nuo 2000 m. įgyvendina regos negalia turintiems žmonėms skirtą projektą "Pažinkime meną pojūčiais". 2002 m. lapkričio 6 - lapkričio 30 d. Radvilų rūmuose buvo eksponuojama tarptautinė iš Prancūzijos atsivežta paroda "Pajuskime gamtą su Sezanu", kuri susilaukė didžiulio visuomenės dėmesio. Tai - paroda padėjusi ne tik regos negalės žmonėms, bet ir visiems lankytojams regos, klausos, lytėjimo, ir uoslės pojūčiais išsijausti į P. Sezano nutapytų augalų, mineralų, vandens ir oro pasaulį.

Paroda "Liečiu - matau" - tai Lietuvos dailės muziejaus ir Lietuvos aklujų ir silpnaregių sąjungos (LASS) bendros ilgalaikės neregų ugdymo programos "Pažinti meną pojūčiais" trečioji dalis. Tai kilnojamoji paroda, supažindinanti lankytojus su žymiausių Lietuvos modernistų nutapymais paveikslais, kuriuos giliau suvokti padeda liečiami objektai, aiškinamieji tekstai, garsai, kvapai. Išskirtinis šio parodos bruožas - Lietuvos aklujų ir silpnaregių vaikų ugdymo centro moksleivių dalyvavimas kuriant parodą. Jie dalyvavo Amatų gildijos parengtoje keramikos edukacinėje programoje, kurios metu tyrinėjo dailininkų paveikslus ir patirtus išpūdžius išsakė "molio kalba". Visi moksleivių darbai eksponuojami parodoje, kuriai parinkti žymiausių Lietuvos 1920-1940 m. kūrusių dailininkų - J. Vienožinskio, V. Eidukevičiaus, V. Kairiūkščio, V. Drėmos, A. Gudaičio, A. Samuolio kūriniai. Šie menininkai pasirinkti neatsitiktinai. Tai - modernaus meno pradininkai Lietuvoje, kurių kūryba visus žavi pulsuojančiomis idėjomis bei siekiu jas įgyvendinti. Todėl ir mūsų paroda - idėja, kaip pristatyti tapybą regos negalės žmonėms. Tai nereiškia, kad ji galutinė ir neginčijama. Jaunieji menininkai Sigita Blažiūnaitė, Vygantas Vasaitis, Šarūnas Arbačiauskas, Vaida Andrašiūnaitė, Eikantas Pakalka bei tapytoja Rūta Katiliūtė tik bandė surasti ją ir pateikti, tikintis, kad gal būt jų idėjos ir ieškojimai bus įdomūs parodos lankytojams.

Linkime gerų išpūdžių.

Lietuvos dailės muziejaus Meno pažinimo centras

Lietuvos aklujų ir silpnaregių sąjunga

Adomas Galdikas

(1893 Giršinių vnk., Mosėdžio valsč., Kretingos apskr. - 1969 Niujorke, JAV)

1917 baigė Peterburge barono A. Štiglico techninio piešimo mokyklą, grafikos specialybę; tapybos dar mokėsi Imperatoriškojoje dailės akademijoje. Vėliau studijas gilino Vokietijoje, Švedijoje, Italijoje, Prancūzijoje. 1919 pasiūstas Lietuvos finansų ministerijos, rūpinosi Stokholme lietuviškų pinigų spausdinimu. 1922-40 dėstė Kauno meno mokykloje, vadovo grafikos studijai. Dalyvavo "Ars" grupuotės veikloje. 1937 pasaulinėje meno ir technikos parodoje Paryžiuje už tapybos triptiką "Lietuva" apdovanotas didžiuoju prizu, o už V. Krėvės dramos "Šarūno" dekoracijų maketą - aukso medaliu.

Ankstyviausiems kūriniams būdinga realistiškumas, vėlesnėje kūryboje tolydžio stiprėjo modernistinių krypčių (ekspresionizmo, fovizmo, kubizmo) ir liaudies meno įtaka. Dinamiško, neramaus potėpio paveiksluose ryškėjo dekoratyvumas ir ekspresyvumas. Kūrė peizažus, naturmortus, portretus, kompozicijas, estampus, apipavidalino knygu.

Greičiausiai kubistų kūrybos paveiktas, trečio dešimtmečio antroje pusėje dailininkas tapė daug naturmortų. Pirmasis iš lietuvių šio žanro paveiksluose ėmė vaizduoti liaudies meno kūrinius. Naturmortai žaismingi, teatrališki, neretai turi daug šmaikštaus humoro. Kiekvienas daiktas - liaudies skulptūrėlė, lėlė ar žaisliukas - tai personažas, aktyviai dalyvaujantis dailininko režisuotame vaizdelyje. Figūros tarsi gyvos, jų pozos ir gestai motyvuoti.

Ant stalo išrikiuotos stovi liaudies meistro padarytos skulptūrėlės. Dydžiu iš jų išsiskiria šventasis, prie kurio glaudžiasi vaikutis. Čia pat ir angeliukas, ir žaismingas gaidelis, kiek atokiau dar vienas personažas - besimeldžiantis vienuolis. Fone matyti didžiulė mėlyna draperija, nusėta ramunių žiedais. Stalas užtiestas dviem viena kitą dengiančiom spalvotom staltiesėm. Figūrėlės vaizduojamos apibendrintai, akcentuojant tik įdomesnes jų detales. Stambios spalvų dėmės, paryškintos tamsiais kontūrais, nutapytos energingais potėpiais. Linksmų spalvinių sąskambių ryškus naturmortas pulsuoja gyvybe.

Šarūnas Arbačiauskas, vaizduodamas naturmortą, iškalė metalinę ažūrinę plakėtę, kurioje nesunkiai surasime pagrindinius naturmorto veikėjus - skulptūrėles. Skulptoriui atrodo, kad

Natiurmortas su liaudies skulptūrėlėmis. III dešimtmečio pab. Kart., al., 90x48 Lietuvos dailės muziejus, B 313

jos čia svarbiausios - trys statiškos figūros, kurias liedsdami pabandykime suprasti, kaip atrodė prieš daugelį metų liaudies meistrų drožti dievukai.

Antanas Gudaitis

(1904 - 1989 Vilniuje)

1926-29 studijavo Lietuvos universitete ir lygiagrečiai Kauno meno mokykloje, vėliau lankė J. Vienožinskio dailės studiją. 1929-33 studijavo freską Paryžiuje - Nacionalinėje dailės ir amatų konservatorijoje bei privačiose studijose. 1932-35 dalyvavo "Ars" grupuotės veikloje, buvo vienas jos organizatorių.

Nutapė teminių kompozicijų, peizažų, portretų, naturmortų. Ankstyvojoje tapyboje matomas polinkis vaizduoti paprastus žmones. Paryžiaus laikotarpio piešiniams būdingos neoklasicizmo tendencijos. Vėlesniuose portretuose tolydžio stiprėjo jausminis pradai, gilėjo ryšys su liaudies daile, psychologizmas, atsirado išraiškingų piešinio ir kompozicijos apibendrinimų. Tapė ekspresyviai, mėgo sodrių kontrastingų spalvų derinius.

"Ars" grupės dailininkai ypač mėgo tapyti naturmortus su liaudies skulptūrėlėmis. Tokius naturmortus kūrė visi grupės dalyviai. Šiuose kūriniuose jie formavo savo stilių, medinių skulptūrėlių plastines savybes traktavo kaip moderniosios tapybos šaltinį.

Paveiksle matom liaudies meistro išdrožtą angelą su ilga dūda dešinėje ir knyga kairėje rankoje. Už jo matyti ryškiai mėlynas vazonas su išsikerojusiu augalu.

Dar giliau - raudona draperija. Piešinys nesudėtingas, kompozicija simetriška - statulėlė kiek pasvirusi į dešinę, augalo lapai ir draperijos raukšlės sukonzentruotos kairėje. Tapyba drąsių, plačių potėpių, faktūriškai grubi. Vyrauja liaudiškos tekstilės spalvos, tamsiame fone mirga mėlyni, geltoni ir raudoni dekoratyviniai akcentai.

Vygantas Vasaitis padarė negilų dėžę, kurios kraštai atstoja paveikslo rėmus, ir joje patalpino angelą. Stengdamasis perteikti plokščią paveikslo vaizdą, taktilinio objekto autorius angelo figūrą išdrožė iš lentos. Jo angelas aktyvus, jis pučia dūdą. Gėlės nebeliko, paveikslo kompozicija supaprastėjo. Jos apačioje apčiuopsime stambiais įlinkiais išdrožtą medžio gabalą. Turime suprasti, kad tai - draperijos klostės. Grubus drožinio paviršius geriausiai išreiškia energingus tapytojo potėpius. Viršuje, virš angelo galvos, pirštais surasite įrėmintą grubios faktūros stačiakampį paveikslą. Liedsdami medį - jaukią, šiltą medžiagą - pasijusime kaip kaimo troboje, kvepiančioje sienojų samanomis ir močiutės valerijonais. Todėl atidarykite medines dėžutes ir įkvėpkite ten esančio aromato.

Tai vienas iš negausių tarpukario laikotarpio pajūrio peizažų. Jame matome Kuršių nerijos gamtovaizdį - marių pakrantę su tik pamariui būdingais kurėnais. Tai plokščiadugnės valty su storais ažuolinių lentų bortais. Prie stiebo pritvirtintos trikampės ar trapecijos formos burės ir drožinėtos paspalvintos vētrungės, kurių ženklai apibūdindavo laivo savininką, jo gyvenamą vietą, turtinę padėtį. Šaltos niūraus dangaus ir vandens spalvos, kurių fone ryškėja spalvingos burės, kuria vējuotos dienos išpūdį. Rupi faktūriška tapyba puikiai perteikia vējo gūsius. Neramią nuotaiką sustiprina įstrižos burių, laivų ir pakrantės linijos.

Šarūnas Arbačiauskas, iškėlęs sau tikslą taktiliniu objektu išryškinti paveiksle nutapytus kurėnus, pasirinko dviejų medžiagų - metalo ir audinio - derinį. Akcentuojamos įtemptos vējo burių plokštumos. Audinys šiltas, minkštas kaip veltnis. Kaip marių vanduo šiltą vasaros dieną. Virš marių dangus - tai viršuje beveik pusę paveikslo užimanti metalo juosta, kurioje išgraviruoti nerimastingi besiartinančios audros debesys. Parengtoje garso juostelėje jūs išgirsite Kuršių marių bangų ošimą.

Šalia objekto rasite kurėno medinę kopiją, kurią liedsdami pabandykime suprasti kaip atrodė Kuršių Nerijos žvejų burinė valtis naudota iki XX a. šeštojo dešimtmečio.

Natiurmortas su statulėle. 1934
Drb., al., 80,5x60
Lietuvos dailės muziejus, T 2092

Žvejų valtys. 1937
Drb., al., 64,5x79,5
Lietuvos dailės muziejus, T 3349

Baltoji obelis. 1932
Drb., al., 89x91
Lietuvos dailės muziejus, T 514

Antanas Samuolis

(1899 Puišų k., Paliepių valsč., Raseinių apskr. - 1942 Leisine, Šveicarija)

Pirmojo pasaulinio karo metais kartu su tėvais pasitraukė į Rusiją, iki 1918 gyveno Maskvoje. 1919 grįžo į Lietuvą. 1920-22 lankė Kaune Piešimo kursus. 1929 baigė Kauno meno mokyklą (J. Vienožinskio tapybos studiją). 1930-33 dalyvavo Nepriklausomųjų dailininkų draugijos veikloje, 1932-34 buvo "Ars" grupuotės narys ir vienas organizatorių. 1935 dalyvavo Lietuvos dailininkų sąjungos veikloje.

Per septynerius metus tetrūkusios kūrybos Samuolis nutapė raiškių figūrinių kompozicijų, poetiškų ir kartu dramatiškų. Kai kada jose blykstelė satyros kibirkštėlės, justai sarkazmo skonis. Peizažams būdingas monumentalumas, apibendrintos formos, dramatiškos nuotaikos. Kūriniai emocionalūs, ekspresyvios tapysenos, sodrių spalvų.

Sena obelis sukrypusiu kamienu, boluojančiu šviežiai sukastos žemės fone, auga viename iš Kauno senamiesčio kiemų. Plačios jos šakos gražiai lapoja. Šalia obels pavaizduota moters figūra atkartoja laužytas palinkusio medžio linijas. Jų siluetų sugretinimas tarsi byloja apie dramatišką, vienodai sunkų žmogaus ir medžio likimą. Paveikslo kompozicija nesudėtinga, pagrindinius paveikslo objektus dailininkas išreiškė dekoratyviomis dėmėmis.

Tai, kas nutapyta paveiksle, Sigita Blažiūnaitė savo taktiliniame objekte perteikia skirtingais siūlais ir audimo technika. Jos išausto gobeleno apačioje pirštais apčiuopsime stambią faktūrą. Taip vaizduojama sukasta žemė. Kiek aukščiau pajusime šiurkščią žolę (džiutas). Gobeleno centre - obelis. Jos baltą glotnų kamioną nesunkiai atseksime (popierius). Senoji obelis vis dar gražiai žaliuoja, ir jos lajos jaukumą pajusime iš minkštos rištinės technikos. Obels dešinėje surasim moterį (vėl minkšta rištinė technika), pasilenkusią ties statine (į ją įausta audio kasečių juostelių). Gobeleno viršuje, lyg miesto pakrašty, aptiksime du namukus - vieną raudoną (pusvilnės mazgeliai), kitą baltą (švelni viskozė). Norint išvaizduoti paveikslo visumą, teks pasistengti juos surasti, galėsime net pasibelsti į jų mažučius langiukus (plastmasė). Jei sieksim dangų, pajusim slidžias plastmasės juosteles.

Moteris su vaiku.
Apie 1930
Drb., al. 78x60
Lietuvos dailės muziejus,
T 1378

Paveiksle pavaizduota moteris su kūdikiu, einanti sodo taku. Figūros sudaro emociinį kompozicijos centrą, kuri supa didelėmis spalvinėmis dėmėmis nutapyta sodo augmenija, skurdi trobelė, platus takas. Ryški moters skara, dengianti pečius ir galvą, išskiria jos figūrą sodrioje medžių žalumoje. Piešinys perteikia tik svarbiausius daiktų ir žmonių bruožus, visos formos virsta plokščiomis dekoratyviomis dėmėmis, kurios apvestos kontūro linijomis. Tapysena grubi, stambių, tirštų potėpių, dažai ne visur dengia drobę. Aštrūs spalvų kontrastai, laisvai transformuotos augalų ir figūrų formos suteikia paveikslo nuotakai įtampos ir nerimo, stiprina jo dramatiškumą.

Sigita Blažiūnaitė, bandydama perteikti paveikslo turinį, pasirinko aplikacijos techniką. Pagalvėlė savo forma ir minkštumu yra aiški užuomina į dominuojančią paveiksle motinos temą. Pagalvėlės siuvinėjimai nuves mus prie moters su vaikučiu ant rankų. Kartu su ja pasijusim esą sode, kuriame žydi gėlės, lapoja medžiai, krūmokšniai. Paėjėkim kartu su ta nepažįstama moterim žvyruotu takeliu iki jos namų, jaukiai šviečiančių baltais langų rėmais. Jei labai norėsim, pasieksim ir šviesų dangaus plotelį.

Justinas Vienožinskis

(1886 Mataučiznos vnk., Obelių valsč., Rokiškio apskr. - 1960 Vilniuje)

Tapytojas, dailės kritikas, pedagogas. 1903-05 mokėsi Juchnevičiaus studijoje Maskvoje. 1908-14 studijavo Krokuvos dailės akademijoje, gیلino žinias kituose Europos meno centruose. 1914 grįžo į Lietuvą. 1918-19 mokytojavo Rokiškio ir Zarasų gimnazijose. Vadovavo 1920 Kaune įsteigtiems Piešimo kursams, kurie 1922 buvo perorganizuoti į Kauno meno mokyklą. 1922-29 ir 1935-40 dėstė šioje mokykloje. Aktyviai dalyvavo Lietuvių meno kūrėjų draugijos veikloje.

Ankstyvojo laikotarpio kūriniai dekoratyvūs, aiškių formų, jų piešini paryškina juodas kontūras, o apimtį - atspalviai, atsirandantys, kai ant daiktų krinta šviesa. Vėliau sukurtiems peizažams būdingas kompozicinis apibendrinimas, tapybiškas formų traktavimas, muzikali ritminė struktūra, subtiliai niuansuotas prislopintas koloritas. Parašė dailės kritikos straipsnių, išugdė daug mokinių.

Tai vienas geriausių dailininko kūrinių. Peizažo motyvas paprastas, bet labai savitai interpretuotas. Drobėje pavaizduotas plačiai išsidriekęs ežeras, jo pakrantės tuščios, tarsi negyvenamos. Vaizdas, atsiveriantis tarsi nuo kalno, - monumentalus, apibendrintas, ritmiškas. Dailininkas tapė didelėmis spalvinėmis dėmėmis, kiek niuansuotais pustoniais. Gyvumo kompozicijai suteikia lengvais, energingais potėpiais nutapytos grakščios, linguojančios nendrės. Peizažo įtaigumą stiprina įstrižas kranto ir nendryno linijas ritmiškai atkartojantys tolimų pakrančių siluetai. Linijų muzikai akompanuoja subtilūs šaltų, pilkšvokų tonų niuansai. Visa tai sukuria ramybę ir melancholišką nuotaiką.

Norėdami suvokti paveikslą, leiskime pirštams lėtai slinkti banguotu Nidetos Jarockienės sukurtu reljefo paviršiumi. Palieskime pasvirusias pakrantės nendres, įkvėpkime drėgno smėlio kvapo ir pagaliau įmerkime pirštus į vandenį. Pabandykim pajusti jaukią ūkanotą vasaros dieną, pasiryžkim, nepamesdami kranto kontūro, pasivaikščioti paėzere.

Lietinga diena. 1928
Drb., al., 79x100
Nacionalinis M. K.
Čiurlionio dailės
muziejus, Mt 1135

Vladas Drėma

(1910 Rygoje - 1995 Vilniuje)

Dailės istorikas, tapytojas, grafikas, pedagogas, muziejininkas. Nuo 1921 gyveno Vilniuje. 1926-31 lankė V. Kairiūkščio dailės studiją. 1936 baigė Vilniaus universiteto Dailės fakultetą (Liudomiro Slendzinskio mokinytis), 1938 - Varšuvos rankdarbių institutą.

Sukūrė tapybos, grafikos, scenografijos kūrinių, akvarelių, ekslibrisų, apipavidalino knygų. Jaunystėje daugiausia dirbo grafikos srityje. Kūryboje ryškūs to meto populiarių dailės srovių - art deco, kubizmo bei postimpresionizmo atspindžiai. Tapė stilizuotas buitines scenas ir futuristines vizijas. Laikotarpis po Antrojo pasaulinio karo labiau ryškus menotyryne veikla, moksliniais straipsniais, monografijomis, studijomis apie Lietuvos daile, Vilniaus architektūrą.

Kompozicijoje pavaizduota gunktelėjusio vyro, nešančio dėžę su stiklais, figūra. Paveikslas - ryškus kubistinės tapybos pavyzdys. Jo erdvė suskaidyta į plokštumas, daiktų ir figūros formos artėja prie geometrinių, stilizuotos ir sugrupuotos griežtai pasikartojančiu ritmu. Kartu šis paveikslas labai tikroviškas savo kasdieniškumu. Be to, paveiksle gausu konkrečių miesto gyvenimo detalių. Tai Vilniaus gatvės, architektūros fragmentai, reklamų nuotrupos. Ryškios, stambios, kontrastingos spalvų dėmės pabrėžia kompozicijos dekoratyvumą.

Pats paveikslo pavadinimas jau patarė Vaidai Andrašiūnaitei, kokią medžiagą pasirinkti savo kuriamam taktiliniam objektui. Aštrūs, statūs išpjautų formų kampai ir

Stiklius. 1929
Drb., al. 66x50
Lietuvos dailės muziejus,
T 2844

Dailininkas. 1930
Drb., al. 48, 2x62

Lietuvos dailės muziejus,
T 10238

bangautos linijos atkartoja paveiksle nutapytą žmogų ir daiktus. Grindini, namus, miesto reklamą atpažinsime pajutę pirštais graviruotą stiklą. Paveiksle vaizduojamas piešiantis dailininkas. Piešia jis dideliame lape. Šalia jo - ant apvalaus staliuko padėta paletė ir vaza su gėlėmis. Darbas savo stilistika labai artimas V. Kairiūkščio konstruktyvistinei tapybai. Piešinys apibendrintas, formos geometrinės. Daiktai suskaidyti į ritmiškai sugrupuotas įvairiaspalves plokštumas. Spalvinės dėmės jautriai niuansuotos. Vaida Andrašiūnaitė visus paveiksle pavaizduotus objektus labai tiksliai išplovė iš storo matinio (nupūsto smėliu) stiklo. Liesdami iškilias formas, nesunkiai atpažinsime viską, ką nutapė dailininkas.

Vytautas Kairiūkštis

(1890 Seinuose, Suvalkų gub. - 1961 Vilniuje)

Tapytojas, meno teoretikas, pedagogas. Dailės mokėsi Vilniaus piešimo mokykloje, vėliau Maskvoje: 1912-16 Konstantino Juono tapybos studijoje, 1917-18 - Tapybos, skulptūros ir architektūros mokykloje, 1920-21 - Aukštosiose meno ir technikos dirbtuvėse. 1921-37 mokytojavo Vilniuje, vadovavo paties įsteigta lietuvių piešimo studijai. 1931, išlaikęs meno disciplinų egzaminus, eksternu baigė Vilniaus universitetą. 1932 persikėlė į Panevėžį, vėliau apsigyveno Kaune. 1925-29 lankėsi Prancūzijoje, Vokietijoje, Danijoje, Italijoje.

Aliejumi, pastele sukūrė paveikslų - figūrinių kompozicijų, portretų, peizažų. Savo kūryboje aktyviai plėtojo modernistines meno tendencijas. Nuo 1918 rašė dailės klausimais. Parašė monografiją apie Kajetoną Sklėrių, studiją ir straipsnių apie Mikalojų Konstantiną Čiurlionį, straipsnių dailės teorijos klausimais.

Kaip ir kituose ankstyvojo periodo kūriniuose, šiame paveiksle atpažįstame kubiško ir konstruktyvizmo stilistiką. Nesudėtingoje kompozicijoje pavaizduota didelė skara apsigobusi moteris. Greta jos vaza su gėlėmis. Vaizduojamų objektų formos geometriškai suskaidytos, ritmiškos. Dailininkui pirmiausia rūpi įvairių spalvų ir pavidalų abstrakčių arba pusiau abstrakčių plokštumų ritmiškas išdėstymas, jų dydžių ir proporcijų suderinimas. Kolorite vyrauja stambių šviesių ir tamsių spalvinių dėmių kontrastai, spalvos švarios ir skaidrios. Dažai tepti plonu lygiu sluoksniu.

Liesdami Rūtos Katiliūtės objektą, sukonstruotą iš fanerinių plokščių, pabandykim suprasti, kas tai yra kubistinė tapyba. Pirmiausia susiieškokime objekto centrą. Tai bus giliai įleista kampuota išpjova, kurios kairėje nesunkiai surasime mums labai svarbią masyvią skara apsiautusią gėlių pardavėjos figūrą, o jos dešinėje - vazą, savo forma labiau primenančią liauną jaunos moters stuomenį. Vazoje sumerkų gėlių žiedus atpažinsim iš faneroje irėžtų kontūrų, o jų kotelius - iš siauručių priklijuotų prie plokštės faneros gabalėlių. Atkreipkite dėmesį kaip dailėje vaizduojamos masyvios (gėlių pardavėja) ir liaunos (jaunos moters stomuo) žmogaus formos.

Ant šio stalo jūs galite sudėlioti dėlionę.

Kompozicija nutapyta ankstyvuojų kūrybos periodu, kai dailininkas domėjosi suprematizmo, geometrinio abstrakcionizmo, kubofuturizmo, konstruktyvizmo meninėmis tendencijomis. Sėdinčios moters figūra suskaidyta į keletą geometrinių elementų. Centre akcentuojamas gelsvos spalvos liemuo. Geometriškomis mėlynos, žalios, violetinės, rudos spalvos plokštumomis tarytum lipdoma moters figūra. Fone - oranžinės, rusvos geometrinės dėmės. Skelbdamas savo kūrybos principus, dailininkas rašė, kad apie kūrinių konstrukciją jis galvoja pirmiausia kaip apie tam tikrą šviesių ir tamsių spalvinių dėmių ir plokštumų sistemą, kuri sujungia į visumą visus tapybinius elementus. Linijinė perspektyva ir trys matmenys tapybai nebūtinai. Jų atsisakius, sukuriamas plokštuminis vaizdas. Šiame paveiksle tai akivaizdžiai išreikšta. Siekint geriau suvokti šį paveikslą pirmiausiai siūlome ištyrinėti trimatį sėdinčio

Gėlių pardavėja . 1928
Drb., fan., al. 44x41
Lietuvos dailės muziejus,
T 4557

moters skulptūrą kurią sukūrė Eikantas Pakalka. Išardykite ją ir vėl sudėkite. O tada kartu su Rūta Katiliūte pamėginkime suskaidyti sėdinčios moters figūrą į atskirus geometrinius elementus. Savo sukurtame liečiamame paveiksle Rūta Katiliūtė deda plokštes vieną ant kitos, ir mes, drąsiai lytėdami jų kraštus, suvokiame geometrinių formų griežtumą. Nesunkiai susirandame moters figūrą. Tai nereali moteris, tai greičiau konstrukcija, bet mes ją atpažįstam - iš tiesios ilgos liemens linijos, sulenktų kojų ir itin aštrių kelių, grakščiai kaip skriestuvu apibrėžtų klubų ir krūtinės. Objekto viršuje apčiuopiame moters galvą, pasuktą profiliu, palaidus plaukus, tiesią nosį. Įdomi moteris. O kai matai ją paveiksle spalvota, - tiesiog graži.

Vladas Eidukevičius

(1891 Kaune-1941 Kaune)

Dailės mokėsi Rygoje: Bernardo Borcherto dailės studijoje, vėliau Dailės akademijoje pas tapytoją Janį Rozentalį. 1910-12 gyveno Peterburge ir Maskvoje, 1913-18 Vokietijoje. Vienerius metus studijavo Miuncheno dailės akademijoje. Pokario kelionėse po Prancūziją, Olandiją, Italiją, Šveicariją praleido daugiau kaip dešimt metų. 1932 apsiėjo Lietuvoje. Gyveno Kaune, Aleksote (Linksmadvaryje). Nors nepriklausė jokiai meninei grupei, dalyvavo beveik visose to meto Lietuvos dailininkų parodose, surengė kelias autorines parodas. Jo ankstyvieji darbai siejasi su XX a. pradžios latvių realistinės tapybos, ypač su J. Rozentalio, tradicija - jie tamsių spalvų, kontrastingai šešėliuoti. Ketvirtame dešimtmetyje išryškėjo impresionizmo bruožai. Dailininkas pradėjo domėtis plenero problemomis, mėgino išreikšti sudėtingą atmosferos dinamiką, šviesos bei refleksų poveikį tikrovės reiškinių lokalioms spalvoms ir formoms.

Šis paveikslas - vienas geriausių dailininko miesto panoraminių peizažų. Nutapytas saulėtą vasaros dieną žvelgiant į miestą nuo stataus Neries kranto. Pirmame plane matome kiemą, aptvertą aklina lentų tvora. Jame auga du medžiai, styro elektros stulpas. Už tvoros atsiveria platesnis vaizdas - iš žalumos išnyrantys vienaaukščiai nameliai ir didesni mūrinukai. Kyšo keli kaminai. Darbininkiškas Kauno rajonas. Dešinėje teka Neris. Gilumoje miesto vaizdą tarsi uždaro neaukštos kalvos.

Paveikslo kompozicija nesudėtinga, klasikinė, aiškiai suskirstyta planais. Spalvų gama prislopinta - pilkšva, ruda, tamsiai žalia. Paveikslas pasižymi rupia faktūra, stipriu vyrišku potėpiu. Tapyta tirštai, pabrėžiant šviesos ir šešėlio kontrastus.

Visos Kauno dailininkų kartos turbūt yra žiūrėjusios iš tos vietos į miestą nuo tada, kai čia, Ažuolų kalne, Italijos gatvėje, tarp nedidelių medinių namukų 1923 metais buvo pastatyta mūrinė meno mokykla. Prisėdo čia plačiau pasižvalgyti ir Eidukevičius, nors šioje mokykloje nesimokė. Vaizdą drobėje paliko tokį: priekiniame plane - sena medinė tvora su varteliais ir du jauni medžiai. Tai pagrindiniai paveikslo akcentai. Kuo tolyn, tuo objektai smulkėja. Bet moliniame reljefe, kurį sukūrė Vygandas Vasaitis, nesunkiai susirandame gatves, kurios, atkartodamos tolumoje tekančios Neries vingį, palengva mus veda žemyn. Jei pavargom, - stabtelkim. Pasitelkim vaizduotę. Karštą vasaros dieną miestas kiek prislopęs, girdim jo alpu alsavimą, tolimus neaiškius balsus. Praburzgia viena kita mašina (automobilių prieš karą Kaune nebuvo daug). Saulės spinduliai nušviečia pavienius namus - tą šviesą jusime liesdami švelnią sienų glazūrą. Tolumoje miestą supa neaukštos kalvos. Bus ūpo, pasieksim ir jas.

Kauno vaizdas nuo Meno mokyklos
Drb., al., 69x105
Lietuvos dailės muziejus,
T 1043

Sėdinti moteris.
Drb., al., 70x61
Lietuvos dailės
muziejus, T 4557

Kodėl būtent šių tapytojų paveikslai ekponuojami? Kodėl būtent trečiame-ketvirtame dešimtmetyje sukurti? Vargu ar kas suabejos tuo, kad pirmosios Nepriklausomybės dailė (ir visas šis laikotarpis) sudaro pamatinę mūsų tapytybės dalį. Šie dailininkai ilgam suformavo Lietuvos tapybos veidą, nulėmė jos raidą. Jų atrasta tapybos versmė neišsenka ir XX-XXI amžių sankirtoje išivyraus konceptualiajam menui.

Tarpukaris - moderniosios Lietuvos dailės tapsmo laikas*. Tai spalvingi ir prieštarų kupini dešimtmečiai. Kaune koncentruojasi pagrindinis dailės vyksmas ir svarbiausi pokyčiai: rengiamos senosios kartos ir vis dažnesnės užsienio dailininkų parodos; įsteigiama Kauno meno mokykla (KMM); dailininkai važiuoja studijuoti į Paryžių, ryškėja jų ryšiai su Europos dailės ieškojimais; stebina dailininko S.Ušinsko pasirodymai ir pasisiekimas; meninę padangę sudrebina jaunosios, baigusios mokslus KMM, tapytojų kartos veikla, jų ambicingasis Ars Manifestas ir 1932, 1934 metų grupės parodos. Antrasis meninės kultūros klodas klostosi lenkų okupuotame ir išsiilgtame Vilniuje, tarpukario vilniečių dailininkų kūryba, kuriose ryškios sąsajos su Prancūzijos, Lenkijos bei rusų avangardu. Jei XX a. pr. Vilniuje organizuojant pirmąsias lietuvių dailės parodas ir stiprėjant tautinei savimonei, svarbiausia buvo patriotines idėjas žadinantis kūrinio siužetas, lietuviškas motyvas ar liaudiškas ornamentas, tai laikinojoje sostinėje vis dažniau kalbama apie dailės laisvę, meno autonomiją. Didžiausias meno tikslas yra būti; vis naujai gimti ir įgyjant vis naują pavidalą, papildyti pasaulio turinį, jo esmę ir harmoniją - 1930 metais „Naujoje romuvoje“ rašė tapytojas, arsininkas Antanas Gudaitis.

Lietuva buvo atvira pasauliui, o pasaulis - Lietuvai. Kaip ir šiandien. Per autorių individualybes, jų paveikslų braižą galime pajusti tam tikrą modernizmo krypčių - suprematizmo, kubizmo (V.Kairiūkštis, V.Drėma), ekspresionizmo (A.Galdikas, A.Samuolis) ar savito postimpresionizmo (J.Vienožinskis), impresionizmo ir ekspresionizmo samplaikos (V.Eidukevičius) - formaliuosius principus ir turinį. Tačiau jaunieji dailininkai aklai nemėgdžiojo modernizmo, kūrė lietuvišką jo variantą. Kūriniuose, kurių autoriai gerai pažinojo modernų Vakarų meną, apsisireikia lietuvių tautos dvasia. Šioje parodoje pajusime kaip ji išsikūnijo. Be to, rodomi kūriniai suteikia progą ne tik pažinti laikmetį, bet ir kontaktuoti su dailininko individualybe, komunikuoti su Kito pasaulėvaizdžiu. Kiekvieną paveikslą galime suvokti kaip kažką, kas vyksta tarp jo ir manęs esamajame laike. Ir estetinio pasitenkinimo malonė jau nebepriklauso nuo laikmečio ar meno krypties pažinimo. „Čia ir dabar“ atsiveria prasmės, turinčios nenykstantą vertę.

A.Galdikas užkrečia vitališkumu ir ieškojimų aistra, įtraukia į spalvų ir potėpių šėlsmą ir priartina prie lietuvių liaudies skulptūros, kuri buvo laikoma modernios lietuviškos dailės autentiškumo šaltiniu; J.Vienožinskis veikia mūsų vaizduotę lėtai tekančių linijų muzikiniu monotonišku ritmu, kaip vėduoklė besiskleidžiančiom

faktūrom, formų apibendrinimu, santūrumu, taip siekdamas „tautos psichiką“ išreikšti; J.Vienožinskio mokinys, vienas iš savičiausių lietuviško ekspresionizmo, vadinamo lyriniu, atstovas A.Samuolis stebina tikrovės formų deformacija ir įtampa, nerealiai viename paveiksle susipynusiomis erdvėmis, liudijančiomis emocinį ir dramatišką santykį su pasauliu; vilnietis dailininkas, žymus pedagogas, dailės teoretikas V.Kairiūkštis ir jo mokinys V.Drėma, vėliau tapęs žymiu dailės istoriku, knygos „Dingęs Vilnius“ autorius, atveria kubistiškai suprastą daiktų geometrinę prigimtį, netikėtą žmogaus figūros daugiabriauniškumą, byloja apie tai, kad tikrovė nebūtina vaizduoti kaip matai, o gali - kaip suvoki; po Europos miestus klajojusio ir ketvirtame dešimtmetyje į Kauną atvykusio V.Eidukevičiaus paveiksluose perspina smulkus impresionistinis potėpis ir ekspresyvi, emociinga tapybena, jų paviršius padengtas storu dažo sluosniu, nes tapytojas tapė tiesiog ant drobės sausais dažais, pamirkęs teptukus aliejuje, užčiuopiamie šiukščias faktūras ir panoraminiam peizažui susiduriame su tiršta juslinės realybės įvairove. Skirtingas kiekvieno iš šešių dailininkų poveikis, nes skiriasi jų tikrovės meninė interpretacija, atskirų elementų sąveikos, derinimo ypatybės. Bet kažkas ir sieja - jie suvokia realybę subjektyviai, jausmais, o jų vaizdiniai kupini vaizduotės polėkio ir ekspresijos.

Tapybinėje konstrukcijoje kiekviena spalva ar linija veikia aktyviai kaip tam tikros energijos įtempimas, o ne vien dekoratyviai, pasyviai... Gera tapybinė konstrukcija jungia visas paveikslų spalvas, linijas ir dėmes į vieną organišką sistemą, į logišką, turiningą visumą - 1937 metais rašė V.Kairiūkštis. Paroda įgalina pajusti šią „energijos įtempimą“, šią tapytojų sukurtą „turiningą visumą“. Ir išlaikyti savyje.

Aldona

Dapkutė

*Išsamiausiai šią problematiką nagrinėja dailėtyrininkė Jolita Mulevičiūtė knygoje „Modernizmo link“ (Kaunas, 2001), kur aptariamas dailės gyvenimas Lietuvos respublikoje 1918-1940 metais.

Parodos rėmėjai:

Lietuvos Respublikos kultūros ministerija

Lietuvos Respublikos kultūros ir sporto rėmimo fondas
Vilniaus miesto savivaldybė

Lietuvos aklujų ir silpnaregių sąjunga